

Bertha Zoltán

A húszéves Napút folyóirat ünnepén

A szélességet az ég derekán keresztül: Napútnak nevezhetjük. Fazekas Mihálytól – a Csízióból – származik ez a megállapítás. A nagy író, aki botanikus, természettudós is volt, látta és átlátta a világot. Olyannyira, hogy például *Lúdas Matyjának* érzelmi és erkölcsi forradalma megalapozta dicsőséges 1848-49-es forradalmunkat és szabadságharcunkat. Úgy szokott az lenni, ahogyan Németh László írta már 1928-ban: „A dolgok rendje, hogy Bánk bán és Ludas Matyi előtte járjanak Széchenyinek és Kosuthnak.” Csontváry Kosztka Tivadar, amikor elhívó sugallatot kapott, úgy értette, a „napút” szó hangzik el: a „fejem fölött hátulról hallom: Te leszel a világ legnagyobb napút festője, nagyobb Raffaelnél. A legnagyobb szó után a következő szót nem értettem meg, kértem az ismétlését, de ez nem ismétlő-dött meg. A kinyilatkoztatás az egy szón kívül értelmes magyar nyelven szólt; rendkívül komoly hangsúlyozással, mely arról győzött meg, hogy bizonyos magasabb hatalommal, avagy akaraterővel állok összeköttetésben, talán a világteremtő hatalommal, azzal a pozitívummal, amit mi sorsnak, láthatatlan mesternek, talán Istennek nevezünk, avagy a természet erejének véljük, ami egyre megy, mert tisztában voltam azzal, hogy elképzelhetetlen és kifejezhetetlen felelősség hárul reám, amikor egy olyan helyre jelölt ki a sors, amelyre én magamat késznek, gyakorlottnak nem találtam.” – Ady Endre a „Napisten papjának” érezte magát.

Ha van tehát olyan örök érvényű és magyar metafizikai, kozmológiai, filozófiai, történelmi, morális, esztétikai, művelődés- és kultúrtörténelmi koordinátarendszer, amelybe a *Napút* folyóirat alapításától kezdve és két évtizedes fennállása során mindig szervesen beletartozott: akkor ezek a dimenziók mindenképpen híven jelölik ki azt. Autentikus tájékozódás a világegyetemben; a magyar nemzeti és a nagyvilág nemzetközi kulturális folyamataiban; az irodalom, a művészetek, a közélet, a társadalom, az egyetemes szellem legszélesebb köreiben; nyitottság és jóakarátú „igazítás a világon” (Tamási Áron szavával élve); „egyetemes tájékozódás, univerzális orientáció” – ahogyan pedig Hamvas Béla határozta meg az efféle jelenségeket. Szokványos mértékeket mesze fölülhaladó nagy vállalkozás; mint például maga az autonóm identitásában lélegző nemzet – amely Csoóri Sándor pontos definíciójában is „közös vállalkozás”. És mindez Szondi Györgynek, a kiváló írónak, költőnek, tudósnek, műfordítóknak, kultúrtörténésznek és kultúraszervezőnek, intézményalapítóknak, folyóirat- és könyvszerkesztőnek – egyszóval szellemi és jószolgálati mindenesnek köszönhetően. Akinek alkotó és szervező géniusza a mindenkori igazságküzdő, teljességigény, minőségteremtés feltétlenségének jegyében nyilatkozott meg. Két évtizede sorakoznak, tornyosulnak előttem a *Napút* folyóirat monumentális számai. Önmagában is mindig egykifajta antológia, évkönyv, almanach. Könyvnyi terjedelmű összeállítás. Elké-

pesztően széles ölelésű, tágas horizontú és koncepciójú tematikus kisenciklopédiák olyan területekről, amelyekről hírt hozni, amelyeket feltárni és felmutatni: örökbecsű misszió. Küldetés, mint az Adyé, Csontváryé, s az azóta sorjázó nemzedékeké, azok legjobbjai révén. A régi és modern értékek átkarolásával. A tájak, régiók, népek, népcsoportok és néptörédek, nemzetek, nemzetiségek, földrészek, nevezetes szellemóriások életének, munkájának demonstratív és példázatos kivetítésével. Idősebbek és fiatalabbak törekvéseinek, hagyományos és újító-kísérletező szándékoknak egyaránt teret, helyet biztosítva. Csakis a minőségértékek mellett elköteleződve, de sohasem talmi akarnokságok előtt meghajolva és leköteleződve. Alázattal, de nem alázatosan. Hanem humanitás és divinitás, emberség és magyarság, ősiség és korszerűség, irányzatos és intellektuális sokféleség iránti együttes figyelemmel, a sajátosságok és az összefüggések tiszta érzékű megbecsülésével. A méltóság és az értékszeretet, a szerénység és a dignitás abszolútumának és primátusának fenntartásával, megőrzésével, útmutatásával. Nemzedékek, stílusok, felfogások, világnézetek, műfajok, formanyelvek tarka tematikai és esztétikai tömkelegéből valami lenyűgöző hatású freskót alkotva, tablót az utókornak is, a szabad ég alatt és a megtartó föld felett, a ragyogó Nap megvilágításában és annak fenséges útja nyomában. Otthon lenni, valahol otthon lenni a világban – miközben a csillagok, a Nap járását figyelni és számontartani; ismét Németh Lászlót idézve: „a csillagokat nézzük, s a partot keressük, abban a hitben, hogy van part s a csillagok vezetnek.” S ha az emlegetett mester a szellemi erők organizátora akart lenni, s lett is a harmincas évek Magyarországon: semmi okunk ezt a fajta szerepet vagy szerep- és sorsvállalást elvitatni egy olyan mai írótól, aki szaknak, ezreknek nyújt szellemi otthont, vezeti őket a nyilvánosság elé, segíti és támogatja munkálkodásukat, osztozik örömeikben és baráti szívvel kíséri nyomon minden törekvésüket. Laudációt mondok Szondi Györgyről, aki áldozatkész mecénás, szolidáris alkotóművész, közösségformáló egyszemélyes intézmény, s mindnyájunkat összefogó nagy lélek – s szerkesztőként az elmúlt fél évszázadból talán csak a legendás Illia Mihályhoz hasonlítható. Az alapítás távlatlító nyíltszívűsége és kockázatvállaló bátorsága s az építés legnemesebb szenvedélye jellemzi. „Az összekötő szerep éltet. Helytállni ekként” – nyilatkozta nemrég. Esményi tervek, perspektívák, célkitűzések összefoglaló kimunkálója, katalizátora és megvalósítója ő. Halk szavával is a karizmatikusan biztató és lelkesítő vezéregyéniség mintaképe. A jó ügy mindenkori szolgálatosa és iránytűje. Akinek az is fontos, aki írja a műveket, s az is, amiről azok szólnak. Amit létrehoz, annak így kisugárzása, messze elérő hatása, lebilincselő irradiációja van. Így lesz minden lapszám olyan eredmény, amely korokat, erőfeszítéseket, nagy szellemi teljesítményeket átívelve marad fenn az időben. Mert mindegyik egyszerre dokumentuma és monumentuma az aktuális és mindenkori értékeknek. „Exegi monumentum aere perennius” – mondhatja bízvást Horatiusszal a folyóirat önzetlen és fáradhatatlan szellemi atyja és működtetője, „spiritus rectora”.

Nézegetem, forgatom, újraolvasom ezeket a becses kiadványokat. Minden hangu-

latnak, érzeménynak, ízlésiránynak, műformának sziporkázó együttese – a humortól a tragikumig, a játéktól a metafizikáig, a haikutól az eposzig, a bökverstől a regényig, a debütközléstől a műfordításig. Mindegyiknek, mindennek a mélyére nézve, körüljárva, mérvadón értelmezve. Lehet, hogy nincs új a Nap alatt – de mindig van új, újdonság a *Napútban*. Már az elejétől a táj hazák, a mindönknek olyannyira kedves vidékek, falvak, városok a „szerelmes földrajz” szellemében megelevenített művészi, tudományos, hitvallásos lenyomatai, tükrei. Kárpátalja, Délvidék, Muravidék, a Partium, Erdély, Székelyföld, Kolozsvár, Felvidék, Dunaszerdahely, az Alföld, a Salföld – és Budapest, Budavár, Óbuda és Újpest: megannyi ismerős és ismeretlen különlegesség, tudástár, kincsház. Igazi thesaurus. A velünk vagy mellettünk vagy odébb élő szlovénekről és lengyelekről és horvátokról és bolgárokról és fehérorozsokról és skandinávokról és az írekről (a Nobel-díjas William Butler Yeats révén) és a romákról és anynyi másokról. Szörnyű személyes és kollektív traumákról, háborúkról, népiirtásokról, gulágokról, összmagyar és erdélyi ötvenhatról, jóvátehetetlen szétszabdaltatásokról, velünk élő trianonokról. És Közép-Európáról, és egész Európáról, és a távoli Keletről és a távoli Nyugatról, és Délről és Északról. Tovább a földkerekségig. És erkölcsi, történelmi nagyjainkról: kezdve Jézus Krisztussal és követőivel Kálvinig s napjainkig. A kereszténységgel. És folytatva mítoszok, vallások, hitek, megtartó és megújuló remények sokaságáig. Közösségek, életzónák, létezésfajták sokszínű természeti, társadalmi, antropológiai és egzisztenciális identitásáig. A Nap útja, a Hold útja jegyében élők szemléletéig, világképéig. És elévülhetetlen jelentőségű klasszikusokig: Erkel Ferencig, Arany Jánosig, Madách Imréig, Kosztolányi Dezsőig, Csáth Gézáig, Weöres Sándorig, Sánta Ferencig, Lászlóffy Aladárig. És tágkeblűen a népi és az avantgárd, a hagyományos és az experimentális, a tárgyias és a mitologikus, a realista és a fantasztikus, a konkrét-leíró és az elvont-bölcséleti irányok, vonulatok, áramlatok szférájáig. És sorshistóriánk fenomén meghatározóinak seregéig: Szent Erzsébet, Szent László, Zrínyi, Mátyás király, Kossuth, az aradi tizenhármak. Volna értelme ünnepi pillanatokban most mindezt vagy mind a kétszáz számot lajstromozni – kifulladásig? Van is meg nincs is. Mert anélkül, hogy felvillantánánk bár néhányat, ízelítőképpen azoknak, akik még nem tudják, mi ez a kincsestár, amit emlegetünk – talán van. De nincs: hiszen ezt egy repertórium tudná legvilágosabban felmutatni! A hétköznapiakban is. S hátha akad majd egy fiatalember, aki ezt megszerkeszti, éppoly lelkiismeretességgel, mint ahogyan az egyes lapszámokat komponálta a bölcs és körültekintő és elfogulatlan főszerkesztő. Aki a fiataloknak is egyedülálló mentora, istápolója, pályára lép-tetője. De az idősebbeknek is kivételes és lankadatlan figyelmességet, türelmességet, segítőkészséget szentelő pályatársa. Hiszen mennyi zseniális ötlettel hozakodott elő, mi mindent talált ki számukra is – ami érzelmiekben, erkölcsiekben, lelkiekben talán a lehető legtöbbet jelentette: húsz éve tesznek bizonyoságos – akár tárgyyszerű, akár bensőséges – vallomást életükről, életművükről, önnönmagukról a jeles hetvenesek! Micsoda pompás és páratlan lelemény volt ez is! Összehozni a lelkeket, a szándéko-

kat, a jóakarokat minden életterületről: irodalom, művészet, tudomány, kultúr- és művelődéstörténet, vallás, színház, zene, oktatás, sajtó, újságírás, sport, politika: egy szóval kultúra a maga teljes integritásában! S a magyarság, a magyar nemzeti és a világkultúra megmaradása, felemelése érdekében! S még páratlan önlexikon kompi-lációjával is bővítve a konfesszionális megszólalások hatalmas körét.

Hány és hány szerző, írás, festmény, műalkotás, illusztráció, reprodukció, mel-léklet, mennyi remeklés. És hány olvasó! És mindenki talál az egyes számokban meg a húsz évfolyamban fontosat a maga számára: vagyis olyan, mint a bőségszaru ez az egész. Köszönet ezért Szondi Györgynek! Aki szerint mindez az önelvű és elszánt misszióvégzés: kötelesség, s meg is éri. „Egy irodalmárnak megéri, egy ma-gánembernek nem éri meg” – tisztázza a vele interjút készítő barátja, Csontos János előtt, az *Írókorzó* sorozatban készített beszélgetésben, könyvben, filmben. Szóval számára megéri, szögezi le, mondván: „amibe belevágtam életemben, azt igyekez-tem teljes erővel és odaadással végigvinni. S amikor elindult a *Napút* a *Polisz* után, én fogadalmat tettem, hogy amíg az agyam bírja, ezt a lapot ugyanígy éltetem, és mindent megteszek érte. Ez egy saját Szondi-fogadalom. A több mint hatezer szer-ző, aki nálunk szerepelt, azok közül egy-kettő volt csak olyan, aki kikötötte, hogy szeretne tiszteletdíjat kérni. Kilencvenkilenc százalékban úgy adták és adják értékes anyagaikat mindmáig, hogy előzőleg tisztáztuk: nem tudnak érte kapni semmit.” Tényleg nem? Hát az a spirituális kötőerő, az az erkölcsi szövetség, az az élménye a szellemi közösséghez tartozásnak – biblikusán akár: hit, remény, szeretet –, az micsoda? Nem javítom én ki a gondolatot, csak továbbfűzöm: azt kapja érte min-denki, ami emberré teszi az embert. S van ennél nagyobb és csodálatosabb ajándék? Szondi György ajándék-ember. A humanításban még bízó emberek számára példa és tanítás. Ezt pedig, gondolom, ugyanaz a kilencvenkilenc százaléka az emlegetett sokezer szerzőnek egyaránt tudja és vallja és hirdeti.

Nemzeti eszmélkedésünk, szabadság- és függetlenségvágyunk egyik sarokköve Szárszó, az 1943-as szárszói találkozó. Az egyik legutóbbi (Tamási Orosz János kitűnő vendégszerkesztésével készült) folyóiratszámában erről is olvashatunk alapos értelme-zéseket. És mellette a demokratikus népi-nemzeti gondolat apostolaitól is szívbe mar-koló fejtegetéseket. Értelem, érzelem, erkölcs életigazító téziseit, katekizmusát. Bibó Istvánt idézi Szabó Zoltán: „Magyarország népe elég vérrrel adózott, hogy megmu-tassa a világnak a szabadsághoz és igazsághoz való ragaszkodását.” Ennek himnikus fényében pedig mi mást kívánhatnánk köszöntés- és tisztelgéséppel mi is a magyar és az egyetemes kultúrához ragaszkodó Szondi Gyurka Barátunknak, folyóiratának húszéves évfordulóján: hogy Isten éltesse sokáig! És mindnyájunkat is vele együtt: jó-kedvvel, bőséggel és igen, mindig áldásos derűvel!

(Elhangzott a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2018. november 9-én megrendezett jubi-leumi ünnepségen)